

A PÁLOSOK NYOMÁBAN

„Ha tudni akarod az ország sorsos állapotját, tekints Remete Szent Pál rendjére. Ha számukat fogyni látod, tudd meg, hogy az országnak is rosszul áll a szénája, de ha őket növekedni látod, tudnod kell, hogy az ország is felemelkedőben van.” (Pázmány Péter)

A hetvenes években Pécssett jártunk osztálykiránduláson, s ahogy a Misina tető TV tornya felé tartottunk, útközben elhaladtunk egy viszonylag új templom mellett, melynek terméskőből készült falai, a környezetbeillő hangulata már gyermekként magával ragadott. A buszmegállót „Pálosok”-nak nevezték. Senki nem tudta, hogy mit jelent. Vagy ha tudta, nem mert róla beszélni. Több évtized eltelt azóta, s ma már egyre inkább ismerik ezt az adott esetben néha titokzatosnak tűnő szót. Nézzük csak meg, rejlik-e benne egyáltalán valami titokzatosság? A pálosok mindig emberközeli voltak, „fehér barátok”, olyan emberek, akik az adott korban nem különlegességükkel, hanem normális létükkel szolgálták az Istent, az embereket, a nemzetet. Amikor valaki egy kisgyermeket a magasba emel, szembesülhet azzal a csodával, ami a gyermeki arcra rásugárzik: a bizalommal, elfogadással és szeretettel. A pálosok küldetése az, hogy másoknak a kegyelem erejével segítsenek Isten felé magasba emelkedni. A magyar és minden ember szívébe akarják beleoltani az evangéliumi reményt. A pálosok tudták, hogy felelősségük van a jövőért, a nemzetért. S amit egykor a pálos Pongrácz atya megfogalmazott, *„Te is Magyarország, édes hazám, a pálosokkal fogsz növekedni és ugyanazzal fogsz hanyatlani.”*, ez a titok, páratlan összefüggés mintha prófécia is lett volna egyben. Nem akarok nagyobb szerepet tulajdonítani ennek a magyar alapítású rendnek, mint amit megérdemel, de szeretném az elfelejtés homályából úgy kiemelni, hogy a valóság talaján maradván, minden álmisszitikus, varázslatos túlzásoktól mentesen az olvasó előtt feltáruljon ennek a páratlan történelemmel rendelkező rendnek a jelentősége. S a pálosok sajátos küldetését az is alátámasztani látszik, hogy a számtalan megpróbáltatás, szenvedés, üldöztetés által a megfeszített Jézus küldetéséből részesültek. A Szent Keresztről nevezett első kolostorunk az alapítás „zenialitására” utal, hiszen ennek a Keresztnak a fényében formálódott a rend történelme.

Messzi vidékeket futunk be, megismerjük távoli földrészek csodálatos tájait ugyanakkor olyan keveset tudunk arról, ami körülvesz bennünket. Annak a rendnek csírái, melyből magyar történelmet formáló szerzetesközösség született, a Pécs melletti Mecsekben bújnak elő. 1225-ben, Bertalan pécsi püspök, aki II. Endre feleségének, burgundi Jolántának kíséretében jött hazánkba a híres cluny bencés kolostorból, a Szent Jakab-hegyen épült kolostorban telepítette le az összegyűjtött remeteket, akiknek szabályzatot is adott. Ő maga is többször megfordult kedvenc remetéi között, hogy elcsendesedve, Istenre figyelve nyerjen erőt ahhoz a munkához, amit végeznie kellett püspöksége alatt. Az avarok védőgyűrűi ma is láthatók a hegyen. A remeték itt olyan kolostort építettek maguknak, mely szerény volt ugyan, mégis tele gyakorlatiassággal, ötletekkel. Halastó, vízgyűjtő rendszer, mely soha nem száradt ki, mély és hosszú pince, melynek maradványait ma is megláthatja a szemfüles látogató. Ma a megerősített és felújított romok közül kilépve a tisztás mellett szépen felépített esőbeálló fogadja a turistákat, mely valamikor szintén kolostornak épült. Éppen

1950 júniusában lett volna az ünnepélyes felszentelés, amikor elhurcolták Pécsről a szerzeteseket ponyvás teherautókkal. A pálosok szerettek volna a régi romok mellett egy XX. századi remeteséget létrehozni a lelkipásztori és egyéb munkában megfáradt rendtagok számára. A kis gazdaságban, fizikai munkával egybekötve mélyedtek volna el még inkább a természet csendjén át Isten titkaiban. Megtekintették volna a Zsongor-kő szikláiról a mélyben elterülő csodálatos tájat, melynek láttán szárnyakat kap a képzelet, hogy az imában és a kis remete-kolostor békéjében a Szentlélekisten a teremtett világ egységét és harmóniáját oltsa be az emberi szívbe. De ehelyett üldözés és börtön várt a pálosokra, mert bár 1950. június 11-én lett volna az új kolostor ünnepélyes felszentelése, két nappal előbb internálták Pécsről a szerzeteseket.

De menjünk vissza a XIII. századba. Képzeletben tovább haladunk, keresztülszeljük az országot a Pilis felé. Az itt élő remeték még a teljes magányban dolgoztak, imádkoztak és vezekeltek a saját és mások bűneiért. Időközönként betértek a városokba, ahol az emberek szeretettel fogadták őket, megvásárolták tőlük portékáikat, melyeket a rejtekben készítettek. Esztergomban, a királyi városban különös szeretettel tértek be egy tiszteletreméltó papnak, Özséb kanonoknak a házába, aki nem csak vásárolt tőlük, hanem megvendégelte őket és elbeszélgetett velük. Megszerette tiszta életük zavartalan békéjét. Valószínűleg "lelki atyjuk" is volt: gyóntatta, és vezette őket a lelki élet ösvényein. A velük való beszélgetések "Isten ösztökéi" voltak Özséb számára, amelyek egyre jobban a magány felé hajtották őt. Vágyódott a pilisi erdők vadonába, de tervének keresztülvitelét késleltette az országra zúduló tatár betörés 1241-ben. Özséb atya ott volt mindenütt, ahol segíteni kellett és lehetett. Az egykori esztergomi kanonok lelkét és szándékát a szenvedések érlelték meg. A Batu kán személyes vezetése alatt álló tatár sereg másfél évi pusztítás után Oगतáj főként halála hírére visszavonult. Özséb atya alaposan kivette részét a testi és lelki romeltakarításból, újjáépítésből négy éven keresztül. 1246-ban lemondott kanonoki méltóságáról, javait szétszította a rászorulóknak, és Váncsay István érsek engedélyével a Kesztölc közelében lévő sziklás rengetegbe vonult, ahol az imádság, a böjt és az engesztelés által kegyelmet esdett mostoha sorsú nemzete számára.

A pilisi remete első ténykedése az volt, hogy hármaskövénél a forrás mellé letűzte a Szent Keresztet. Életszentségének híre hamar elterjedt az egész vidéken, és sokan járultak hozzá tanácsait kikérni, és tanítását hallgatni. Nemsokára követői is akadtak, akik magukévá tették szigorú vezeklő életmódját.

Boldog Özséb személye a realitás talaján áll, nem szövik át legendás aranyszálak. Egy alkalommal mégis csodálatos látomásban részesült, amely döntő volt további életútjára. Egy éjjel, imádság közben, az erdő mélyén sok apró lángot pillantott meg. A lángocskák egymás felé tartottak, s végül Özséb atya keresztje előtt tüzes fénynyalábbá olvadtak össze. Özséb úgy érezte, hogy ez a különös tünemény égi jel, figyelmeztetés, hogy a szétszórtan élő remeték lángjait össze kell gyűjtenie egy közösségbe, ahol életükkel, példájukkal, tudományukkal napként ragyoghatnak az Egyházban, taníthatják és támogathatják egymást Isten buzgóbb szolgálatára.

1250-ben a kesztölci völgy fölötti kis magaslaton, ahol hármast teraszt képeztek ki, délről kisebb templomot építettek a Szent Kereszt megtalálásának tiszteletére. A csúcsíves templomhoz észak felől négyszögletes monostor csatlakozott az együtt lakó remeték számára, magas fallal körülvéve. A mai Klastrompusztán, a szépen felújított romok között sétálva idézhetjük fel a múltat

Özséb ezután sorra járta az országban a nagyobb remeteségeket. Így találkozott a Pécs melletti Szent Jakab-hegyi remetékkel. Elkérte a Bertalan pécsi püspök által készített szabályzatukat. A két monostor ekkor egyesült, amelynek tagjai őt választották meg első tartományfőnökükké, elismerve magas képzettségét, életszentségét és szervezői képességét. Közösségük égi patrónusává Remete Szent Pált tették meg, s magukat "Első Remete Szent Pál testvéreinek" nevezték. Mivel az első monostor a Szent Kereszt tiszteletére épült, sokáig a "Szent Kereszt testvéreinek" is hívták őket. E két kolostorhoz az idők folyamán egyre több és több kolostor csatlakozott, amelyek a Bertalan-féle szabályzat, majd később az egyes egyházmegyék püspökeinek regulái szerint éltek.

Boldog Özséb 1262-ben néhány társával a pápához ment, hogy a Szentszék jóváhagyását és megerősítését megszerezze a rendalapításhoz. Sikerült megszereznie Aquinói Szent Tamás pártfogását IV. Orbán pápa előtt. A pápa jóváhagyta az új Rendet, de nem engedte meg Szent Ágoston Regulájának átvételét, mert nem voltak biztosítva a szükséges anyagi feltételek. A területileg illetékes főpásztorhoz, Pál veszprémi püspökhöz utalta a remeték kérését, akinek vizsgálata negatív eredménnyel végződött: a rendi testvérek valóban nagyon szegények voltak, s így még hiányoztak a feltételek Szent Ágoston Regulájának megtartásához. A Rend hivatalosan csak az 1308. december 13-án kapott engedély alapján szervezhette meg életét Szent Ágoston regulája szerint. Ennek 700 éves megünneplését ebben az évben, 2008-ban üli meg a Pálos Rend.

Esztergomi Boldog Özséb atya 1270. január 20-án halt meg az általa alapított Szent Kereszt monostorban súlyos betegség után. A templom sírboltjában temették el rendtársai, akik azzal vigasztalták egymást, hogy földi atya helyett égi pártfogót nyertek. Az első rendfőnök halála után a kolostorok száma tovább gyarapodott. Özséb atya tiszteletét a Szentszék 2008-tól már nemcsak a pálos rend tagjainak, hanem egész Magyarországnak engedélyezte. Így őt hivatalosan is a boldogok között tisztelhetjük. Ünnepe: január 20.

Ha tovább zárándokolunk a Pilisben, mintegy kétórai gyaloglás után elérünk ahhoz a kolostorhoz, melyet IV. Béla királyunk adományozott a pálosok számára 1263-ban. A királyi vadászkastélyból kialakított kolostor Kun László és Róbert Károly kedvelt kirándulóléhelye volt. A kolostor romjai között megpihelve, a Pilis csodálatos ölelése vesz körül bennünket. A Szentlélekről nevezett kolostor 1287-re készült el teljes egészében. Ma a helybeliek és a turisták kedvelt zárándok-kiránduló helye.

A továbbiakban a Balaton mellé kalauzolom olvasóimat. Az északi parton haladva, Veszprémtől nem is olyan messze található Nagyvázsöny. A látogató a helyszínre érve, a falu temetője mellett eleinte nem lát romokat, csak az erdőt, sírokat és a környező házakat. Amikor a fák között kimagaslik a romtemplom szentélyének fala, mintha hirtelen egy félelmetes óriás lépne elénk a sűrű erdőben. A többméteres magas fal önkéntelenül is azt

juttatja eszünkbe, hogy pezsgő élet lehetett itt valamikor. A kolostorrom között barangolva megcsodálhatjuk a pontosan megszerkesztett épület maradványait. A templom megmaradt falai közé lépve Kinizsi Pál sírfeliratát olvashatjuk, aki a pálosokat számtalan adománnyal támogatta és 1494-ben temették el a monostor templomában. Kinizsi Pál, temesi ispán és a déli végek híres törökverő főkapitánya, valamint apósa adonyi Magyar Balázs 1483-ban alapították ezt a monostort Szent Mihály főangyal tiszteletére. A templom már korábban ott lehetett, mert Kinizsi Pál 1482-ben búcsúengedélyt kért a pápától a Szent Mihály templomot látogatók részére. Özvegyének, Magyar Benignának a pálos barátok 1494-ben zsolozsmáskönyvet, majd 1513-ban imakönyvet fordítottak magyar nyelvre és másoltak le. Ezek a művek Festetics- és Czeh-kódex elnevezéssel ma is értékes nyelvemlékek. 1552-ben hagyták el a remeték e helyet, mert kirabolták és kifosztották őket.

Amikor Nagyvázsonyt elhagyjuk és Óbudavár felé haladunk, csodálatos kis falvakon vezet át utunk, Szentantalfán, Köveskálón, Kékkúton, míg elérkezünk Salföldre, ebbe a kicsi ékszerdobozba. A falu mellett, áthaladva a helyiek által kőtengernek nevezett mezőn, beérünk az erdőbe, melynek mélyén ott a másik pálos kolostorrom, melyet 1263-ban említenek először. A szépen felújított romok fala, szelleme arról a kolostorról mesél, melynek védőszentje Szent Mária Magdolna, a bűnbánat és az ezt követő igazi Isten-szeretet példaképe, akinek alázatos megtérése, az Úr lábának megmosása a remeték számára igazi példakép lehetett. Mert aki a remeteségre adta a fejét, abban benne volt a bűnbánat, alázat és az Isten iránti szeretet szelleme. Azt, ami az ember szívében rejlik, senki nem láthatja, de kívülről, egy ragyogó tekintetből, a békét sugárzó arcáról leolvasható. Talán ezért is szerették oly nagyon ezeket a pálos barátokat, mert arcukban az ember jobbik énje tükröződött vissza. 1487-ben kihalófélben lévő kolostor birtokait, javait az onnét nem túl messzire lévő Bakonyszentjakab kolostora kapta meg. Ebből azonban már csak egyetlen falrész látható, holott bizony ez a kolostor igen terjedelmes épület volt valaha.

Szintén 1263-ban keletkezett a badacsonytomaji pálos kolostor, melynek kút forrásvize ma is csordogál, szívesen isznak belőle az arra járó turisták, zarándokok. Ennyi maradt az egykori épületből. Vélhetően a pálos barátok itt termelték azt a szőlőt, melyből a Badacsonyi Szürkebarát bor készült. A pálosok kezdetben ugyanis szürke csuhában jártak, amelyet csak 1341-ben váltottak fehérre, hogy megkülönböztessék magukat a kóbor barátoktól, akiknek szintén szürke volt a ruhájuk, és némely esetben pálosoknak adták ki magukat.

A pálosok, miután a Szent Korona Országának szinte minden szegletét benépesítették Erdélytől kezdve a Felvidéken át a nyugati és déli részekig, átlépték az ország határait, eljutottak még Jeruzsálembe is. Különböző helyeken alapítottak kolostort, mint pl. Lengyelországban, Németországban, Franciaországban, Portugáliában, később Litvániában, Orosz-, Morva-, Cseh- és Stájerországban. S hogy a tengeren túlra is elrepüljünk, ott vannak a portugáliai pálosok, akik Amerika felfedezése után, 1495 körül mentek Dél-Amerikába, ahol a latin-amerikai spanyol gyarmatokon éltek. Argentínában és Paraguayban alapított pálos kolostorok más szerzetesek birtokában még ma is megvannak.

A török idők alatt a legszebb kolostorok elnéptelenednek, leégnek, a pálosok számos kincse elveszik. Budaszentlőrincen, a rend akkori központjában gazdag könyvtár, művészeti

értékek sokasága veszett el. Elpusztult Bátori László bibliafordítása is a könyvtárral együtt, amely munkát e hatalmas monostor melletti remeteségben végzett. A korában meglévő magyar fordításokat gyűjtötte egybe. A budaszentlőrinci monostor legfőbb támogatója Mátyás király volt, aki kedvenc pálosait nagyon szerette. Az uralkodó halálakor, 1490-ben a következőket írta róla évkönyvében a hálás Pálos rend: „A legjobb fejedelmet siratja a Pálos rend, amely elismeri, hogy egyrészt az egyik hollóstól, Isteni Pál atyánktól eredetét nyerte, másrészt a másik hollóstól, Mátyástól nem szerény anyagi javakat kapott s ezért gyászolva őt emlékezetében örökké megtartja.”

Ki ez a hollós, isteni Pál? Boldog Özséb atyánk, amikor egybegyűjti a szétszórtan élő remetéket, az akkoriban nagymértékben tisztelt Első Remete Szent Pálról nevezi el közösségét. Remete Szent Pál Egyiptomban, Thébában születet Kr.u. 230 körül. A Decius és Valerianus császárok rendeletére megindított hetedik keresztényüldözés idején vonult ki a pusztába, ahol 113 éves koráig élt. Életrajzírója, Szent Jeromos megemlíti, hogy Remete Szent Antal meglátogatta Pált élete végén, halálának tanúja volt. Amikor Pál meghalt, Antal olyan gödröt talált, melyet két oroszlán kapart ki mancsaival, ide tudta eltemetni. Remete Szent Pál pálmafa alatt talált alkalmas helyet remeteéletének betöltéséhez, és Isten egy holló által gondoskodott napi eledeléről. Így érthető, hogy a pálosok címerében miért szerepel pálmafa, holló és oroszlán.

Pálos Rend újjáéledése Magyarországon a török után indulhatott csak el 1686-tól. Ismét kolostorok és templomok épültek a korábbiak helyén, vagy egészen új területeken. A sajlóádi kolostort is újjáépítik. Itt volt valamikor házfőnök Martinuzzi György (Fráter György), aki 1506-ban ugyanebben a kolostorban tett fogadalmat. Később váradi püspök és János Zsigmond tanácsadója lesz. Ellenségei Alvincen gyilkolták meg 1551. dec. 17-én. Sajóládtól nem messze van Köröm, ahol a mai plébániaépületet valamikor a pálosok építették vendégházként, az arra járó utasok számára. A pálos testvérek a Sajó folyón kompot „üzemeltettek” és a megfáradt utasok számára szállást biztosítottak az akkoriban modernnek számító vendégfogadójukban.

A XVII. - XVIII. század fordulóján épült templomok és kolostorok jelentős része ma is megtekinthető. Budapesten az Egyetemi Templom és a mellette lévő épület, mely jelenleg a Központi Papnevelő Intézetnek ad helyet, pálosok építették. Ennek az épületnek ékessége a Pálos Könyvtár, mely helyszíne volt olyan szellemi műhelynek, mely magyar tudósok közösségét kívánta megteremteni, mintegy a Tudományos Akadémia elődjeként. Ebben az időszakban a pálosok iskolákat is vezettek, de mellette a tudomány és művészet elősegítői voltak. Talán nem mindegyik volt kivételes tehetség, de az Istennek szentelt élet, a szerzetesi napirend megtartó fegyelme, és nem utolsósorban a pálos lelkület évszázados hagyománya olyan belső többletet adott a rendtagok meglévő adottságaihoz, amit talán más helyen, más életkörülmények között nem tudtak volna ilyen páratlan formában kamatoztatni. Mert elsősorban nem az embernek, hanem az Istennek akartak tetszeni.

A XVIII. század második felében a rend életébe erőszakkal lépett be a császári udvar. 1784-ben a lengyel provincia leválasztása a rendtagok tudta nélkül történt, körlevélben értesültek a pápai rendelkezésről. Mindezek háttérében persze az előre látott szanalás volt,

így akarták megmenteni a rend vezetői a menthetőt. A többi szerzetes által a Szentatyának írt tiltakozó levél már nem érhetett el eredményt, hiszen 1786-ban II. József megszünteti a rendet. A folytonosság mégiscsak a vérzőszívű lengyel tartományban maradhatott meg. A Szentszék visszaállította a rend eredeti elnevezését, egyházi jogi helyzetét és már egyértelműen a régi, feloszlatás előtti állapotot megjelenítő levelezésekkel, dokumentumokkal találkozunk. Minderre a pecsétet az 1930. május 29-én kelt pápai dekrétum tette rá, mely a teljes egészében korábbi hagyományokra épült, megújított rendi Szabályzatot jóváhagyja.

1934-ben ismét visszatérhetnek a Pálosok szülőföldjükre. Első ízben Budapesten kapnak kolostort a Sziklatemplom mellett, majd egy régi présház helyén, Pécssett is épül kolostor majd templom, mely 1938-ban készül el véglegesen, Szent Imre tiszteletére. 1940-ben mennek a kiskunsági Petőfiszállás-Pálosszentkútra a pálosok, az akkor Ferencszállásnak nevezett településre, mely nem sokkal odaköltözésük után a Pálosszentkút nevet kapja. Ezeket a virágzásnak induló közösségeket zárja be és szünteti meg ismét a világi, politikai hatalom 1950-ben. Egyesek börtönbe kerülnek, mások bányában húzzák meg magukat, majd egyszerű kántorként, sekrestyésként, gyári munkásként dolgoznak, míg mások külföldre távoznak és az emigráns magyarság lelkipásztorai lesznek.

Időközben titokban szerveződnek új hivatások. Egyházmegyei szemináriumban tanuló kispapok közül többen megismerik a Pálos Rendet, illegalitásban a közösséghez kapcsolódnak. Míg a megtört, de hitükből újra megerősödni tudó idősebb, kolostori életet ismerő és elsajátító pálosok rejtve tevékenykedtek Istenért, hazáért, addig voltak egyházmegyében szolgáló papok tízen, akikről senki sem tudta, hogy pálosok. 1989-ben ők indították újra a Pálos Rend működését Magyarországon, a Sziklatemplomban, Pécssett és Márianosztrán, majd 1991-ben Pálosszentkúton. Ez alatt a majdnem húsz év alatt elköltöztek az égi hazába azok a pálos atyák és testvérek, akik még 1950 előtt kolostorban éltek.

Az újonnan belépett fiatalokkal és a „második generációs” idősebb atyákkal együtt ma 22 pálos szerzetes él Magyarországon. Rendünk központja Częstochowa (Jasna Góra) Lengyelországban, az az áldott hely, ahol az Istenanya megőrizte ezt az egyetlen magyar alapítású rendet. Magyarországi tartományunk 1996 óta gyakorlatilag teljes önállóságot élvez és a világ minden táján élő pálos testvérek úgy tekintenek ránk, mint anyatartományra. Ez örömmel és büszkeséggel tölt el bennünket. 2005-ben új kolostort építettünk Pálosszentkúton az újoncoknak, de azok számára is, akik hosszabb-rövidebb ideig szeretnének együtt élni közösségünkkel, a világ zajától elvonulva. Ez és a Márianosztrán lévő búcsújáróhelyünk szeretettel fogadja a zarándokokat, turistákat, érdeklődőket. Pécssett tanulnak a teológián az újoncévet befejező növendékeink és az ott élő atyák két templomban teljesítenek szolgálatot. Budapesten pedig a Sziklatemplomban található a pálosok. Igyekszünk az élet minden területén jelen lenni; van kis gazdaságunk, jószágaink, de tartunk lelki gyakorlatot, kiszolgáltadjuk a szentségeket, lelki támaszt nyújtunk a rászorulóknak, forgolódunk motorosok, hajléktalanok, sérültek között, gyerekeket táboroztatunk és kirándulni viszünk, emellett megőrizzük eredeti hivatásunkat, a magány és imádság szeretetét, ahol egyedül lehetünk az egyedüli Istennel, engesztelve édes Hazánkért,

hiszen Szabályzatunkban ezt olvassuk: „Az imádságban ismerjük meg az Úr elgondolását önmagunkkal és a világgal kapcsolatban, Krisztus üdvözítő titkaiba mélyebben behatolunk, egyesülünk az Atyával a Szentlélek által, aki állandóan megújítja a föld színét. Így járulunk hozzá a földön Isten országának építéséhez és fölvirágoztatásához.”(26. cikkely)

P. Bátor Botond OSPPE

Tartományfőnök